

TÜRK DİLİNİN TARİHİ DÖNEMLERİ; LEHÇE, ŞİVE VE AĞIZLARI; BUGÜNKÜ DURUMU VE YAYILMA ALANLARI

UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

telefon 0(312) 202 82 00 • eposta guzem@gazi.edu.tr • adres Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası No:6/1

guzem.gazi.edu.tr • uzaktanegitim.gazi.edu.tr • lms.gazi.edu.tr

Türk Dilinin Tarihî Dönemleri

Türk dili tarihi yedi dönemden oluşur:

1. Altay Dönemi
2. En Eski Türkçe Dönemi
3. İlk Türkçe Dönemi
4. Eski Türkçe Dönemi
5. Orta Türkçe Dönemi
6. Yeni Türkçe Dönemi
7. Modern Türkçe Dönemi (Caferoğlu, 2000: 51-52)

1. Altay Dönemi

Altay dönemi, Altay dillerinin henüz bağımsız diller olarak ortaya çıkmadıkları dönemdir. Bu döneme ait olarak ortak dilden geldikleri düşünülen birtakım kelimeler dışında hiçbir dil belgesi bulunmamaktadır. Bu dönemde, Türkçe ve diğer Altay dilleri “Ana Altayca” olarak düşünülen bir dile bağlıydılar. Türk-Moğol-Mançu-Tunguz dil birliği bu döneme denk gelir. Altay dil birliğinin tarihini tespit etmek mümkün olmamakla birlikte yaklaşık olarak M.Ö. 9.000 olduğu tahmin edilmektedir (Akar, 2005: 54).

2. En Eski Türkçe Dönemi

Proto-Türkçe olarak bilinen bu dönemde Türkçe Altaycadan ayrılıp bağımsız olmaya başlamıştır.

“Özellikle Sümerce-Türkçe arasında kelime alışverişinin olduğu dönem olarak düşünülürse M.Ö. 5.000 - 4.000 yılları olduğu tahmin edilebilir.” (Akar, 2005: 54)

3. İlk Türkçe Dönemi

Bugün bilinen Türk boylarının dillerinin oluştuğu ve ortaya çıktığı dönem olarak adlandırılmaktadır. “Başlangıç dönemi tam olarak tahmin edilmese de yaklaşık olarak MÖ 10. yüzyılda başladığı ve MS 4. yüzyılda sona erdiği tahmin edilmektedir. Türkçe bu dönemde “Eski Doğu Türkçesi ve “Eski Batı Türkçesi” olarak iki ayrı lehçeye sahiptir. Doğudakine ŞAZ Türkçesi, batıdakine LİR Türkçesi denmektedir”(Akar, 2005:54).

Bu dönemin ikinci yarısında Çuvaşça, Türkçeden ayrılarak bir lehçe hâline gelir. Yani bu dönemde Türkçe iki lehçeye ayrılır: 1. Çuvaşça (LİR), 2. Diğer Türk dilleri (ŞAZ).

4. Eski Türkçe Dönemi

Türkçenin en eski devrine Eski Türkçe Dönemi denilmektedir. İlk Türkçe devrinden sonra gelen devirdir.

Türkçenin yazılı metinlerle takip edilebilen dönemidir. Türk diline ait yazılı belgelerin en eski örnekleri bu döneme aittir.

Bu dönem kimi dilcilere göre MS 6-10. kimine göre de 6-13. yüzyıllar arasındadır. İslam öncesi devirdir.

M.S. 552'de Köktürk Devleti'nin kuruluşu ile başlar.

Bu dönem kendi içinde iki ayrı yazı diline ayrılır: Köktürkçe ve Uygurca. Esasen kullanılan dil olarak bu iki dönem arasındaki çok fazla fark yoktur. Köktürkçe ve Uygurca arasında sadece birkaç fonetik ve morfolojik farklılıkla alfabe değişikliğinden söz edilebilir (Vural, 2012: 34).

Bazı araştırmacılara göre dil özellikleri göz önünde bulundurularak Karahanlıca da bu döneme dâhil edilir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri Türk yazı dilinin başlangıcı sayılabilecek metinlerin ortaya çıkmasıdır.

Orhun Yazıtları (Göktürk Abideleri) bu dönemin dil, kültür ve edebiyat özelliklerini gösteren ve Türk yazı dilinin başlangıcı sayılan önemli bir eserdir.

- Eser, *“Türk milletinin isminin geçtiği ilk Türkçe metin. İlk Türk tarihi. Taşlar üzerine yazılmış tarih. Türk devlet adamlarının millete hesap vermesi, milletle hesaplaşması. Devlet ve milletin karşılıklı vazifeleri. Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin, yüksek Türk kültürünün büyük vesikası”*dır. (Ergin, 2009: 14).

- “Bengütaş edebiyatı” olarak da isimlendirilen bu dönem, Türklerin ilk yazılı edebiyatıdır. Bengütaş, “sonsuz taş” anlamına gelir. Terim olarak “abide”, “anıt” anlamındadır.
- “Orhun Abideleri” olarak da adlandırılan Tonyukuk, Kül Tigin ve Bilge Kağan bengütaşları, Göktürk edebiyatının en uzun ve muhteşem örnekleridir.
- Göktürk hükümdarı Bilge Kağan döneminden kalmış, yazılı dikilitaşlardır.
- Abidelerin yazarı Yollug Tigin’dir.
- Söylev türünde olan eser, Doğu Göktürk tarihi ile ilgili bilgiler içermesinin yanı sıra Türk toplumunun sosyo-kültürel yapısı ve yaşama biçimi ile ilgili bilgiler de verir.

- Anıtların bir yüzü Göktürk alfabesiyle, diğer yüzü Çince yazılmıştır.
- Orhun Anıtları 1893 yılında Wilhelm Thomsen tarafından çözülmüştür.
- Eserde geçen cümlelere örnek:

Tengri teg tengride bolmış türk bilge kagan bu ödke oturtum
(Tekin, 2014: 20).

[(Ben), Tanrı gibi (ve) Tanrı'dan olmuş Türk Bilge Hakan, bu devirde (tahta) oturdum. (Kül Tigin Yazıtı, Güney Yüzü 1)]

Üze kök tengri, asra yagız yer kılıntukda ekin ara kişi oğlu kılınmış
(Tekin, 2014: 50).

[Üstte mavi gök(yüzü) altta da yağız yer yaratıldığında ikisinin arasında insanoğulları yaratılmış.” (Bilge Kağan Yazıtı, Doğu 2)]

Uygur dönemi:

Uygurlar, birçok farklı milletle ticari, siyasi ve kültürel bağlantılarda bulunmuştur. Budizm, Maniheizm ve Hristiyanlık'a geçmişlerdir. Uygur alfabesi kullanılmıştır. Uygur alfabesinin yanı sıra Süryani, Soğd ve Nesturi alfabeleriyle de eserler verilmiştir.

Uygur döneminde çoğunlukla din, matematik ve astronomiye dair eserler verilmiştir. Önemli eserler:

Sekiz Yükmek (Sekiz Yığın)

Altun Yaruk (Altın Işık)

İrk Bitig (Fal Kitabı)

Kalyanam Kara ve Papamkara Hikâyesi

5. Orta Türkçe Dönemi

Bu dönem, Türklerin İslamiyet'i 10. yüzyılda kabul etmesiyle başlar. 11 ve 16. yüzyılları kapsar. "Bu dönemde daha önce toplu hâlde yaşayan Türk boyları birbirinden ayrılarak yeni coğrafyalarda farklı yazı dilleri oluşturmuşlardır. Böylece dilde gerek fonetik, gerekse morfolojik birtakım değişimler meydana gelmiştir" (Akar, 2005: 55).

Orta Türkçe Dönemi'nde ortaya çıkan yazı dilleri şunlardır:

1. Karahanlı Türkçesi
2. Harezmi Türkçesi
3. Kıpçak Türkçesi
4. Eski Anadolu Türkçesi (Üçü ayrılır.)
 - Selçuklu Dönemi Türkçesi
 - Beylikler Dönemi Türkçesi
 - Osmanlı Dönemi Türkçesi
5. Çağatay Türkçesi

5.1. Karahanlı Türkçesi

Temelde Uygurcaya dayanan Karahanlı Türkçesi, gramerdeki benzerlikler açısından Uygurcanın devamı niteliğindedir. Karahanlı Türkçesi 10. yüzyıldan başlayarak 13. yüzyıla kadar devam eden bir dönemdir. Bu dönemin önemli eserleri şunlardır:

- Kaşgarlı Mahmud – Dîvânü Lûgati't-Türk
- Yusuf Has Hacib – Kutadgu Bilig
- Edip Ahmed Yüknekî – Atebetü'l-Hakayık
- Ahmed Yesevi – Dîvân-ı Hikmet

Dîvânü Lûgati't-Türk

Kaşgarlı Mahmud tarafından, 1072-1074 yılları arasında yazılmıştır.

Türkçenin ilk dilbilgisi kitabı ve ansiklopedik sözlüğüdür.

7500 Türkçe kelimenin Arapça karşılığını içerir.

Türk dilini Araplara öğretmek için yazılmıştır.

Kutadgu Bilig

11. yüzyılda 1069-1070 yılları arasında Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır.

Her iki dünyada mutluluk için izlenilmesi gereken yolu gösterir. Yusuf Has Hacib'e göre, ahireti kazanmak için bu dünyadan el etek çekerek sadece ibadetle zaman geçirmek yanlıştır. Zira böyle bir insanın ne kendisine ne de toplumuna bir yararı olur.

Oysa başka insanlara faydalı olmayan kişiler ölüleri andırır; bir insanın erdemi ancak başka insanlar arasındayken belli olur. İnsanlara hizmet etmek suretiyle faydalı olmak, bir kimseyi hem bu dünyada hem de öteki dünyada mutlu kılacaktır.

Karahanlı hükümdarı Tavgaç Buğra Han'a takdim edilen ve Karahanlı Türkçesi ile kaleme alınan eserde dört sembolik şahsiyet yer alır. Bu şahsiyetler ve temsil ettikleri değerler şu şekildedir: Güntogdı, hükümdardır ve hukuku/adaleti temsil eder. Ögdülmiş, vezirdir ve akıllı temsil eder. Odgurmış, akıbeti/kanaati temsil eder. Aytoldı ise, vezirdir ve saadeti/devleti temsil eder.

Atabetü'l-Hakayık

12. yüzyılda kaleme alınan eser “Gerçeklerin Eşiği” anlamına gelir.

Edip Ahmed Yüknekî tarafından yazılıp Karahanlı beylerinden Muhammed Dâd Sipehsalar'a sunulmuştur.

Edip Ahmet, hadislerle dayanarak yazdığı şiirlerle, insan olmanın yollarını, ahlak kurallarını açıklamış.

Eserde dünya ve ahireti bilmenin sadece bilim yoluyla mümkün olacağı, bilginin faydaları, bilgisizliğin zararları ele alınmıştır.

Dîvân-ı Hikmet

Yesevilik tarikatının kurucusu Ahmet Yesevi tarafından 12. yüzyılda yazılmıştır.

Eserde dervişlik hakkında övgülerden, bu dünyadan şikâyetten, cennet ve cehennem tasvirlerinden, Peygamber'in hayatından ve mucizelerinden söz edilir.

Dinî ve ahlaki öğütler içeren şiirlere yer verilmiştir.

Dinin dilinin Arapça, saray dilinin Farsça olmasına karşın onun Türkçe hikmet söylemesini eleştiren dar görüşlü kişileri, Hoca Ahmed Yesevi kendi diliyle şöyle yanıtlamıştır:

*“Sevmiyorlar bilginler, sizin Türkçe dilini,
Bilenlerden işitsen, açar gönül ilini,
Ayet, hadis anlamı Türkçe olsa duyarlar,
Anlamına erenler, başı eğip uyarlar,
Miskin Hoca Ahmet, yedi atana rahmet,
Fars dilini bilir de sevip söyler Türkçeyi,”*

Bu dizelerde Hoca Ahmed Yesevi’nin Türkçe konusundaki derin hassasiyeti görülür.

5.2. Harezmi Türkçesi

Ercilasun'a göre Harezmi Türkçesi, bir yazı dili olarak Kuzey Doğu Türkçesi içerisinde değerlendirilmelidir (Ercilasun, 2012: 369). "Harezmi Türkçesi, Karahanlı Türkçesine dayalı olarak batıda Aral ve Hazar arasında kurulup gelişen ve 13. yüzyılda Oğuz-Kıpçak Türkçelerinin de etkisi ile gelişen Orta Asya İslâmi Türk yazı dilinin ikinci aşamasıdır" (Gülensoy, 2000: 113).

Harezmi Türkçesi, Türkçenin Karahanlı Türkçesinden Çağatay Türkçesine bir geçiş dönemidir.

Bu dönemin önemli eserleri: Kısasü'l-Enbiya, Nehcü'l-Feradis, Muînü'l-Mürîd ve Mukaddimetü'l-Edeb.

5. 3. Kıpçak Türkçesi

13 ve 16. yüzyılları kapsayan bu döneme Kıpçak Türkçesi denilmektedir. Bu döneme ait en önemli eser olan Codex Comanicus batılı araştırmacıların her daim ilgi odağı olmuştur. Bu eser Türk dili tarihinde Latin alfabesiyle yazılmış ilk eserdir. 13. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başlarında yazılmış olan eserin Karadeniz'in kuzeyinde Kırım'da yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu eserden başka Kıpçak Türkçesiyle kaleme alınmış farklı konularda eserler de bulunmaktadır.

Bu eserler arasında sözlük ve gramer kitabı olarak *Kitâbü'l-İdrâk Li-Lisâni'l-Etrâk*, *Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye*; fıkıh eserleri arasında *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin*, *Kitâb fi'l-Fıkh bi-Lisâni't-Türkî*; okçuluk ve atla ilgili eserler, *Baytaratü'l-Vâzıh Münyetü'l-Guzât* *Kitâbü'l-Hay*, *Kitâb fi-ilmi'n-Nüşşâb (Hulâsa)*; edebi eserler arasında ise *Gülistan Tercümesi* bulunmaktadır.

5. 4. Eski Anadolu Türkçesi

13. yüzyıldan 15. yüzyılın ortalarına kadar devam eden döneme Eski Anadolu Türkçesi Dönemi denilmektedir. Bu dönem, Oğuz Türkçesinin tarihî gelişim süreci açısından önemlidir. Eski Anadolu Türkçesi kendi içerisinde üç alt başlığa ayrılmaktadır:

- Selçuklu Dönemi Türkçesi
- Beylikler Dönemi Türkçesi
- Osmanlı Dönemi Türkçesi

- **Selçuklu Dönemi Türkçesi**

12 ve 13. yüzyılları kapsayan bu döneme Selçuklu Türkçesi Dönemi denilmektedir. Bu dönemin önemli temsilcileri arasında Yunus Emre, Mevlana, Sultan Veled, Ahmet Fakih, Şeyyad Hamza ve Hoca Dehhani bulunmaktadır.

- **Beylikler Dönemi Türkçesi**

Anadolu Selçuklu devletinin parçalanmasıyla ortaya çıkan beyliklerin oluşturduğu dönemdir. 13. yüzyıl sonlarından başlayarak 14. yüzyılın başlarına kadar sürer.

Bu dönemde Arapça ve Farsçaya karşı Türkçeyi hâkim kılma mücadelesini Karamanoğlu Mehmed Bey, 13 Mayıs 1277 günü “*Şimden girü hiç kimesne kapuda ve divanda ve mecalis ve seyranda Türk dilinden gayrı dil söylemeye.*” fermanıyla başlatır. Böylece hem devlet işlerinde kullanılacak metinlerin emniyet ve güvenliğini sağlarken hem de açık bir şekilde millî dil mücadelesini başlatır.

- Bu dönemin önemli eserleri:

Gülşehrî: Mantıku't Tayr

Âşık Paşa: Garibnâme, Fakrnâme

Ahmedî: İskendernâme

Erzurumlu Darir: Kısas-ı Yusuf

- **Osmanlı Dönemi Türkçesi**

Oğuz Türkçesinin ilk yazı dili Eski Anadolu Türkçesinin oluşumundan sonra İstanbul'un fethi olan 1453 tarihiyle birlikte "Osmanlı Türkçesi" evresi başlar. Bu dönemde İstanbul ve bazı illerin birer kültür merkezi hâline gelmesiyle sarayda Farsçanın, medreselerde Arapçanın önemi arttı. Dolayısıyla da şair ve yazarların ilgisi de bu diller üzerinde yoğunlaştı. Türk şairleri edebî anlayışta İran edebiyatını örnek alarak, bu edebiyatın ürünlerine benzeyen eserler yazdılar. Bu gelişmelerin doğal sonucu olarak bir taraftan Türkçe kelimelerin kullanımı azalırken, diğer taraftan da fazla sayıda Farsça ve Arapça kelime, tamlama ve deyimler Türk diline girdi. Osmanlı Türkçesi Arapça da değildir, Farsça da değildir.

• 5.5. Çağatay Türkçesi

- 15. yüzyıl başlarından başlayıp 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden Çağatay Türkçesi, Orta Türkçenin son dönemini temsil eder. *“Karadeniz, Kafkas Dağları, Hazar Denizi ve Orta İran’ın kuzey ve doğusunda kalan ve Müslüman bütün Kuzey ve Doğu Türklüğü, 15. yüzyıl başlarından 20. yüzyıl başlarına kadar aynı yazı dilini kullanmıştır. Bu yazı dilinin Türkoloji literatüründeki adı Çağatay Türkçesidir.”* (Ercilasun, 2004: 404).
- Bu dönemin en güçlü şair, yazar ve fikir adamı Ali Şir Nevâyî’dir. 1441’de Herat’ta doğan Nevâyî’nin en önemli eserleri Mecâlisü’n-Nefâis ve Muhâkemetü’l-Lugateyn’dir.

6. Yeni Türkçe Dönemi

Türk dilinin 16-20. yy. arası gelişme ve değişimlerin yaşandığı dönemdir.

“Bu dönemde Türk dili, Oğuz (Osmanlı Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi), Çağatay (Özbek Türkçesi ve diğer Orta Asya Türk lehçeleri) ve Kıpçak yazı dillerine sahip, edebi eser yaratma olgunluğuna kavuşmuş ve geniş kitlelerce konuşulan küresel bir uygarlık dili olmuştur.” (Akar, 2005: 55).

- Fuzûlî, Bâkî, Kanûnî Sultan Süleyman (Muhibbî mahlasıyla), Yavuz Sultan Selim (Selimî mahlasıyla), Gül ü Bülbül isimli mesnevisiyle Kara Fazlî, Bursa'yı anlattığı Bursa Şehrengizi ile Lâmi'î Çelebi, Bâbürlü İmparatorluğu'nun kurucusu Bâbü'r Şah, yirmi yılı aşkın şeyhülislamık yapan Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, hicivleriyle Nef'î, IV. Mehmed'in oğulları Mustafa ve Ahmed'in sünnet düğünlerinin anlatıldığı Surnâme'siyle Nâbî, yazdığı tarih kitaplarıyla (Fezleke, Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr, Takvîmu'tTevârîh) tanınan Kâtip Çelebi, yazdığı en güzel şarkı örnekleriyle Nedîm, Şecere-yi Terâkime (Türkmenlerin Soy Kütüğü) ve Şecere-i Türk'ün (Türk'ün Soy Kütüğü) yazarı Ebûlgazi Bahadır Han, Hüsn ü Aşk mesnevisiyle Şeyh Gâlib, 1691 müellifin (yazar) anlatıldığı Osmanlı Müellifleri'nin yazarı Bursalı Mehmed Tâhir, yazdığı Kamus-ı Türkî ve Kâmûsu'l-A'lâm adlı sözlükleriyle Şemseddin Sami bu dönemde eser veren önemli isimlerdendir.

7. Modern Türkçe Dönemi

1 Kasım 1928 tarihinde Arap alfabesi yerine Latin alfabesi temelindeki millî bir Türk alfabesini geçerli kılan bir değişim olmuştur. Harf inkılabı sadece sosyal yaşamımızda değil, dil ve kültür tarihimizde de büyük öneme sahiptir.

Harf inkılabının en büyük gerekçelerinden biri, kullanılan Arap harflerinin Türkçeye uygun olmamasıdır. Harf inkılabı; okuma-yazmanın kolaylaşması ile halkın eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesini sağlamıştır.

- Atatürk'ün talimatıyla 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. 1936 yılında Türk Dil Kurumu olarak adı değiştirilen kurum, "Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek" maksatlarıyla birçok çalışma yürütmüştür.
- Türk dilinin yabancı sözcüklerden arındırılması, halkın dilinde yaşayan sözcüklerin derlenmesi gibi konularda Türk Dil Kurumu öncülüğünde çalışmalar yapılmıştır.

- Modern Türkçe dönemi 20. yüzyılın başından günümüze kadar olan dönemdir. Balkanlar'dan Büyük Okyanus'a; Kuzey Buz Denizi'nden Tibet'e kadar uzanan geniş bir bölgeyi kapsar. Türkçe, bugün pek çok devletin millî, edebî ve resmî dili olarak kullanılmaktadır.
- Türk dili bu dönemde sayısı 15'e ulaşan yeni yazı dillerine sahip olmuş, konuşur sayısı ve coğrafi yaygınlık bakımından dünyada ilk 10 dil arasına girmiştir. Bilim, sanat ve edebiyat eserleri verme bakımından yetkin ve daha da gelişmekte olan bir dildir (Akar, 2005: 55).

Türk Dilinin Lehçe, Şive ve Ağızları

Lehçe

Bir dilin bilinmeyen bir zamanda kendisinden ayrılan ve yeni bir dil olma yolu tutan koludur. Çuvaşça ve Yakutça, Türkçenin iki farklı lehçesidir. “Balık baştan kokar.” atasözünün Yakut lehçesinde “Bil balık bahıttan sıyıtar.” şeklinde söylenmesi örnek olarak verilebilir.

Şive

Bir dilin tarihi çok eski zamanlara dayanmayan, yeni ayrılan ve birbirleri ile anlaşabilen kollarıdır. Şivede ses ve şekil bakımından zaman zaman farklılıklar görülmektedir. Kırgızca, Oğuzca, Kazakça ve Türkmence Türkçenin şivelerini oluşturmaktadır. Türkiye Türkçesinde “Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla.” atasözünün Kazakçada “Kelinim sagan aytam, kızım sen ıngda.” şeklinde söylenmesi örnek olarak verilebilir.

Ağız

Bir dilin şivesi içinde kalan, en yeni zamanda ayrılmış kollarıdır. Ağızlardaki farklılık yalnızca sese görülür. “Koyun” sözcüğün “goyun” şeklinde söylenmesi Ağızlardaki farklılıkların yalnızca sese görüldüğüne dair örnektir. Trakya ağızı, Konya ağızı ve Tokat ağızı Türkçedeki ağızlardan birkaç tanesidir. Günümüz Türkiye Türkçesinde İstanbul ağızı, yazı dili ve konuşma dilinde esas olarak alınmaktadır.

Türk dilinin lehçe ve şivelerini gösteren tablo:

Batı Grubu / Oğuz Grubu	Doğu Grubu / Çağatay Grubu	Kuzey Grubu / Kıpçak Grubu	Sibirya Grubu
Türkiye Türkçesi	Özbek Türkçesi	Kırgız Türkçesi	Yakut Türkçesi
Azerbaycan Türkçesi	Uygur Türkçesi	Kazak Türkçesi	Çuvaş Türkçesi
Türkmen Türkçesi		Tatar Türkçesi	Tuva Türkçesi
Gagavuz Türkçesi		Karakalpak Türkçesi	Altay Türkçesi
Güney Kırım Türkçesi		Nogay Türkçesi	Hakas Türkçesi
Kaşgay Türkçesi		Başkurt Türkçesi	Şor Türkçesi
Halaç Türkçesi		Kumuk Türkçesi	
Solar Türkçesi		Karay Türkçesi	
Horasan Türkçesi		Karaçay-Balkar Türkçesi	
Irak Türkmen Türkçesi			

Türk Dilinin Bugünkü Durumu ve Yayılma Alanları

Türkler, eski devirlerde olduğu gibi günümüzde de varlıklarını oldukça geniş bir coğrafyada sürdürmektedir. Dünya haritasına baktığımız zaman doğuda Moğolistan ve Çin içlerinden, batıda Viyana'ya; kuzeyde Sibirya'dan, güneyde Bağdat, Lübnan sınırı ve Kıbrıs içlerine kadar uzanan büyük bir bölgede Türklerin yayılma alanlarını görmekteyiz. Türkler, bu geniş coğrafya içinde bulunan Moğolistan, Çin, Rusya, Afganistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, İran, Irak, Suriye, Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Polonya'da yaşamaktadır. Bu ülkelerde yaşayan Türk nüfusunun yanı sıra iş, eğitim gibi çeşitli nedenlerle farklı bölgelerde yaşamak durumunda olan Türkler de buna dahil edildiğinde Türklerin yaşadığı alan daha da genişlemektedir.

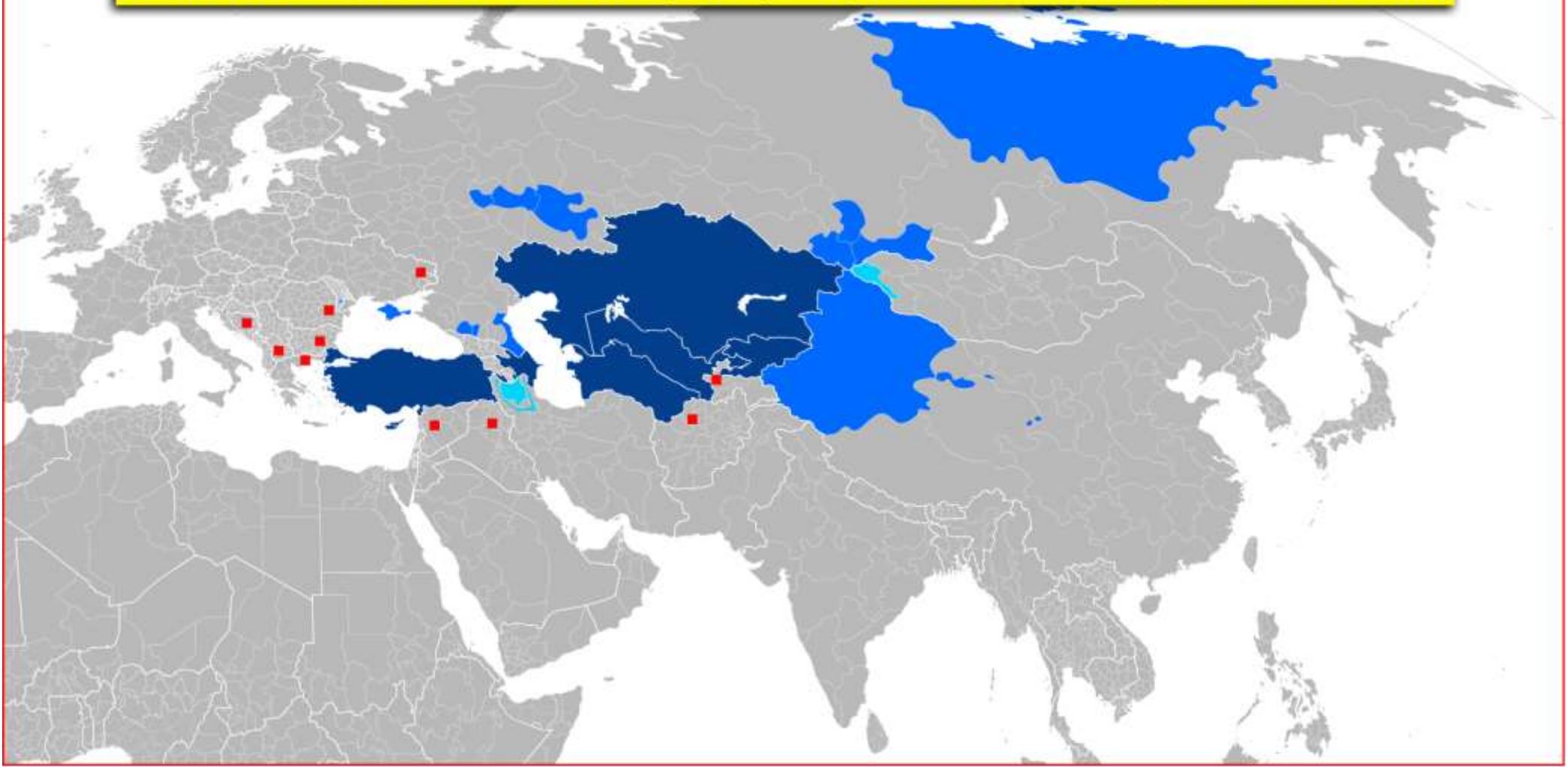
Türklerin yayılma alanları yönlerine göre adlandırılırken Hazar'ın batısında ve güneyinde kalan Türkler, Batı Türklüğü; Hazar'ın doğusunda kalan Türkler Doğu Türklüğü; Karadeniz, Kafkaslar ve Hazar'ın kuzeyinde kalan Türkler ise Kuzey Türklüğü olarak isimlendirilmektedir.

Balkanlar'dan Büyük Okyanus'a; Kuzey Buz Denizi'nden Tibet'e kadar uzanan geniş bir bölgeyi kapsayan Türkçe, içeriden ve dışarıdan meydana gelen etkileşimlerle farklı kollara ayrılarak bugün pek çok devletin millî, edebî ve resmî dili olarak kullanılmaktadır.

Aşağıdaki harita, Türk lehçelerinin yayılma alanları gösteren bir haritadır:

Türk Dil Ailesine Ait Bir Dilin Resmi Statüye Sahip Olduğu Ülkeleri ve Özerk Bölgeleri Gösteren Harita

- Bir Türk dilinin resmi dil olarak kullanıldığı ülkeler
- Bir Türk dilinin resmi dil olarak kullanıldığı özerk bölgeler
- Bir Türk dilinin çoğunluk tarafından konuşulduğu bölgeler
- Bir Türk dilinin en az 50000 kişilik bir azınlık tarafından konuşulduğu bölgeler